

סדר ט"ו בשבט
חורף, אביב, קיץ וסתיו

סדר ט"ו בשבט זה נכתב על ידי הרבה ליאורה אזרחי ורד
נכתב עבור קהילות מפונים מהצפון שנמצאים בבתי מלון בטבריה.
השנה חשתי שיש צורך לעקוב אחרי מעגל השנה ולקבל תקווה ונחמה מתנועת הזמן, הצמיחה
וחילופי העונות.

מאז ימי המשנה ציינו בט"ו בשבט את ראש השנה לאילנות.
לאורך הדורות מצאו דרכים שונות להרגיש את החיבור לפירות ארץ ישראל, גם מרחוק. עם השנים
נוצר המנהג היפה של קיום סדר ט"ו בשבט או תיקון ט"ו בשבט. חלק מהתיקונים התבססו על סדר
הפסח וחלק על לימודי תיקון מעולמות הקבלה.

עם ראשית ההתיישבות והעלייה לארץ ט"ו בשבט התמסד כחג הנטיעות ולימים כיום ייסוד כנסת
ישראל.

אנו נתחבר לעצי הארץ, לפירותיה, לנופיה ולערכים של ט"ו בשבט באמצעות מסע בעונות השנה.
חורף, אביב, קיץ וסתיו.

נזכור יחד שלחיים ולטבע קצב משלהם, שאחרי הגשם בא האביב ושיש לנו אחריות עצומה
בשמירה על עולמינו.

חורף

אַרְבַּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵם:

בְּאֶחָד בְּנִסָּן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִים וְלְרֹגְלִים.

בְּאֶחָד בְּאֵלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה;

בְּאֶחָד בְּתִשְׂרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְשָׁנִים וְלִשְׁמִטִּין וְלִיּוֹבְלוֹת, לְנִטְיַעָה וְלִירְקוֹת.

בְּאֶחָד בְּשֶׁבֶט רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן, כְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי;

בֵּית הֵלֵל אוֹמְרִים -בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בּו".

משנה, מסכת ראש-השנה, פרק א', משנה א'

מילים: יצחק שנהר

לחן: ידידיה אדמון

לְמָה בָּאתֶם, הַשּׁוֹתְלִים?

נָה בְּקֶרְקַע וּבְצַר,

וְגוֹמּוֹת סָבִיב נְחָפָר

בְּהָרִים וּבְמִישׁוֹר –

בְּט"ו בְּשֶׁבֶט!

בְּט"ו בְּשֶׁבֶט!

כָּה הוֹלְכִים הַשּׁוֹתְלִים:

רַן בְּלֵב וְאֵת בַּיִד,

מִן הָעִיר וּמִן הַכְּפָר,

מִן הָעֶמְקָה, מִן הָהָר –

בְּט"ו בְּשֶׁבֶט!

שלג על עירי/ נעמי שמר	מארצות החום לי יביא תמר.	ומשם תפוח זהב יביא.
שלג על עירי, כל הלילה נח. אל ארצות החום אהובי הלך.	דבש התאנה, מתק החרוב. ואורחת גמלים עמוסי כל טוב.	שלג על עירי, נח כמו טלית. מארצות החום, מה הבאת לי.
שלג על עירי, והלילה קר. מארצות החום לי יביא תמר.	הנה שוב ישוב, שמש לבבי. ומשם תפוח זהב יביא. הנה שוב ישוב, שמש לבבי.	שלג על עירי, שלג על פני. ובתוך הפרי כל געגועי. שלג על עירי, שלג על פני. ובתוך הפרי כל געגועי.
שלג על עירי, והלילה הקר.		

ולמה זכו אילנות לראש השנה המיוחד לעצמם?
ראו שנותן ראש השנה לבני האדם,
באו ואמרו: כתוב בתורה "כי האדם עץ השדה" - נמשל האדם לעץ והעץ לאדם, ואם כך, מה אדם
יש לו ראש השנה, אף עץ בדין הוא שיהיה לו ראש השנה.
וכיוון שדברו אילנות דברים של טעם, נתקבלו דבריהם.
אמרו להם: באיזה חודש נקבע ראש השנה שלכם?
השיבו אילנות: כיוון שאנו צריכים למים קבעוהו בשבט שמזלו דלי.
ולא עוד אלא שבשבט זמן נטיעה ויקימו בו ישראל מצוות: "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ
מאכל".
נקבע לאחד בשבט.
הימן הירושלמי

שאלה: מהו העץ האהוב עליכם ולמה?

לכבוד החורף הקר, הגשום, שמרוה את האדמה במים טובים, נשתה כוס ראשונה, שהיא כולה יין
לבן

קידוש לט"ו בשבט/ הרב עודד מזור
כי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן-הַשָּׁמַיִם, וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב, כִּי אִם-הִרְוָה אֶת-הָאָרֶץ, וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ,
וְנָתַן זֶרַע לְזֵרַע, וְלַחֵם לְאֹכֵל: כֵּן יִהְיֶה דְבַר אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי, לֹא-יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם, כִּי אִם-עֲשֵׂה אֶת-אֲשֶׁר
חִפְצָתִי, וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיו: כִּי-בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ, וּבְשָׁלוֹם תִּבְלֹנוּ, הֶהָרִים וְהַגְּבְעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֵיכֶם
רְנָה, וְכָל-עֵצֵי הַשָּׂדֶה, יִמְחֵאוּ-כֶּף: (ישעיהו נ"ה י"ב)

(סברי מרנן ורבנן)

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם,
המבדיל בין קיץ לסתיו ובין אביב לחורף,
הנוטע בטבע כוחות התחדשות וצמיחה מעונה לעונה,
המחדש ומקדש את עולמו משנה לשנה.
מודים אנחנו לך, ה' אלוהינו ואלהי אבותינו ואבותינו,
על שהפקדתנו על אדמתך לעובדה ולשומרה,
שותפים במעשה הנטיעה, טועמים מפירות האילן ושמחים בתנובתם.
ברוך אתה ה', המחדש בטובו מעשה בראשית, מקדש ישראל והזמנים.

נאכל פירות שקליפתם נזרקת ואנו אוכלים את הפרי הנסתר והטעים

השקדייה

י. דושמן / מ. רבינא

השקדייה פורחת,

ושמש פז זורחת.

צפרים מראש כל גג

מבשרות את בוא הקג:

ט"ו בשבט הגיע – חג האילנות!

ט"ו בשבט הגיע – חג האילנות.

הארץ משועת:

הגיעה עת לטעת!

כל אחד יטע פה יעץ,

באתים ניצא חוצץ:

ט"ו בשבט הגיע – חג האילנות!

ט"ו בשבט הגיע – חג האילנות.

נטע כל הר וגבע,

מדן ועד באר-שבע:

וארצנו שוב נירש –

ארץ זית יצהר ודבש.

ט"ו בשבט הגיע – חג האילנות!

ט"ו בשבט הגיע – חג האילנות.

אביב

מול אש ומים.
הנה ברוש, לבדו
עד השמיים.
ברוש, לבדו איתן.
לו רק ניתן ואלמד
את דרכו של עץ אחד.

ואני כמו תינוק
שנשבר ולא יכול מול פני השמש.
בחמסין, בקרה
אל מול פני הסערה.
הנה ברוש, לבדו...

ברוש
אהוד מנור/אריאל זילבר

ואני ראיתי ברוש
שניצב בתוך שדה מול פני השמש
בחמסין, בקרה
אל מול פני הסערה.

על צידו נטה הברוש
לא נשבר את צמרתו הרכין עד עשב.
והנה, מול הים
קם הברוש ירוק ורם.

הנה ברוש, לבדו

אָרֶץ חֹטָה וְשֹׁעֲרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרֵמוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדָבָשׁ
דְּבָרִים, פֶּרֶק ח, פֶּסוּק ח
אותו אילן [=עץ הדעת] שאכל אדם הראשון [...]]
רבי יהודה אומר: חיטה היה, שאין התינוק יודע לקרוא 'אבא ואמא' עד שיטעם טעם דגן.
תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף ע, עמוד א-ב

חיטה/ רוני סומק
שָׁדָה חֹטָה מִתְנוֹפֵף עַל רֹאשׁ אִשְׁתִּי וְעַל
רֹאשׁ בְּתִי.
כָּמָה בְּנֵאֵלִי לְתֵאֵר כֶּךָ אֶת הַבְּלוֹנֶד,
וּבְכָל זֹאת, שָׁם צוֹמֵחַ הַלְחָם
שֶׁל חַיִּי.
רוני סומק, חיטה

נשתה כוס שנייה, שמסמלת את האביב ומערבבת בין יין לבן למעט יין אדום

נאכל פירות שקליפתם נאכלת ותוכם נזרק:

זית, תפוח

למה נמשלו ישראל לזית?

... זית אין עליו נושרים לא בימות החמה ולא בימות הגשמים,

אף ישראל אין להם בטילה עולמית,

לא בעולם-הזה ולא בעולם-הבא.

שמות רבה לו

וְיִהְיֶה מִקֶּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת חֲלוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה: ...

וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ לִרְאוֹת הַקִּלּוֹ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה:

וְלֹא מִצָּאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף רַגְלָהּ וַתָּשֶׁב אֵלָיו אֶל הַתֵּבָה כִּי מַיִם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ ...

וַיַּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרָיִם וַיִּסֹּף שְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה מִן הַתֵּבָה:

וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעֵת עָרֵב וְהִנֵּה עָלָה זֵית טָרֶף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קִלּוֹ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:

בְּרֵאשִׁית ח, ו-י"א

קיץ

זרעי קיץ
מאיר אריאל

זרעי קיץ
נישאים ברוח

מעירים זכרונות
מעוררים ערגונות

זרעי קיץ באים בנחיריים
ורומזים איזה קיץ
הולך להיות -

בוקר אחד פתחתי חלון
ותיכף הריח לי דק מן הדק
קיץ מסוג שהיה כאן כבר פעם
אמרתי בא קיץ - קיץ חזק.

איך מוצא חן בעיניך להיות
פרח עושה לו כדור לבנבן?
רוח קלה בו תבוא לעת ערב
תפזר את ראשך הלאה הלאה אי אן.

היית רוצה להיות גל נשבר
אל חוף ההומה רוחצים רוחצות?
עושה אותי מלך משוח במלח
מוכתר בזרים של אצות.

תרצה תהיה סיגריה גנובה
בפי נערים בתשוקה ראשונה
או אז תימצץ תישאף אלי אפר
יאמרו זה הבהוב - הבהוב העונה!

זרעי קיץ
נישאים ברוח
מעירים זכרונות
מעוררים ערגונות
זרעי קיץ
באים בנחיריים
ורומזים איזה קיץ
הולך להיות -

אז מהו הקיץ שבא להיות
ממה שהריח לי דק מן הדק
גל אהבה שנוסע אלינו
נשבר על כמיהה למרחק.

זרעי קיץ
נישאים ברוח
מעירים זכרונות
מעוררים ערגונות
זרעי קיץ באים בנחיריים
ורומזים איזה קיץ
הולך להיות

אני קורא בהרים | יצחק שלו

אשר לא קראתי בסידורים ובמחזורים
אני קורא בהרים.
בהרים אומר אני
את כל התחינות והמזמורים

מן הגיא העמוק למדתי
את הזעקה כמו מכלא.
והרבה תפילות זכות
למדתי מן התכלת.

בראשי ההרים ראיתי חרותים
כל הפיוטים.
וכל הפסוקים חקוקים
במדרונות החשופים והמוכים
וכל דברי הזעם
בצוקים.

ימים לבנים/ לאה גולדברג
ימים לבנים, ארפים כמו בקיץ קרני-החמה.
שלות-בדידות גדולה על מרחב הנקה.
חלונות פתוחים לרוחה אל תכלת-דממה.
גשרים ישרים וגבוהים בין אתמול ומחר.

לבבי התרגל אל עצמו ומונה במתינות
דפיקותיו.
ולמתק הקצב הרך נרגע, מתפייס, מותר,
כתינוק מזמר שיר-ערשו טרם סגור את עיניו,
עת האם הלאה נרדמה ופסקה מזמר.

כל-כך קל לשאת שתיקתכם, ימים לבנים
וריקים!
הן עיני למדו לחיה וחדלו משכבר
לזרז על לוח-שעון את מרוץ הדקים.
ישרים וגבוהים הגשרים בין אתמול ומחר.

כָּמָה יָפָה וְנָאָה

כְּשֹׁמוֹמֵיִם הַשִּׁירָה

שְׁלֵהֶם

טוֹב מְאֹד

לְהִתְפַּלֵּל בֵּינֵיהֶם

וּבְשִׁמְחָה לְעַבֵּד

אֶת ה'

וּמְשִׁירַת הָעֲשָׂבִים

מִתְמַלֵּא הַלֵּב

וּמִשְׁתַּוְקֶקֶת

וּכְשֵׁהֲלֵב

מִן הַשִּׁירָה מִתְמַלֵּא

וּמִשְׁתַּוְקֶקֶת

אֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

אוֹר גְּדוֹל

אֲזִי נִמְשָׁךְ וְהוֹלֵךְ

מִקְדוֹ וְנִשְׁתָּה שֶׁל הָאָרֶץ

עָלִיו

וּמְשִׁירַת הָעֲשָׂבִים

נִעֲשֶׂה נִגּוּן

שֶׁל הַלֵּב

שירת העשבים / נעמי שמר

דַּע לָךְ

שְׁכַל רוּעָה וְרוּעָה

יֵשׁ לוֹ נִגּוּן מִיּוֹחֵד

מְשֻׁלוֹ

דַּע לָךְ

שְׁכַל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב

יֵשׁ לוֹ שִׁירָה מִיּוֹחֵד

מְשֻׁלוֹ

וּמְשִׁירַת הָעֲשָׂבִים

נִעֲשֶׂה נִגּוּן

שֶׁל רוּעָה

כָּמָה יָפָה

נברך על כוס שלישית, שכולה יין אדום ומסמלת את חום הקיץ הישראלי, שלפעמים נדמה שלא נגמר

סתי

מתוך "גינת בר"/ מאיר שלו, בפרק "חצבים", עמ' 21-23:
"חוץ מחרקים, החצבים מושכים לגינתי עוד יצורים קטנים- את ילדי הגן של המושב. שנה אחרי שנה, מחזור אחרי מחזור, הם באים עם הגנת שלהם לראות אותם פורחים..."

ילדים וילדות בני ארבע או חמש, כולם בסנדלים ובקצרים ובכובעים, פוסעים אחרי הגננת כלהקת אווזונים מוחתמים...
בכל יום, שמעתי את הגננת מסבירה להם, פורחים כחמישה מעגלי פרחים חדשים סביב שרביטו של החצב, מחר הם ייבלו, וחמשת המעגלים שמעליהם יפרחו...
למה חשוב לילדים וילדות בני ארבע וחמש לדעת את כל זאת? האמת היא שזה לא ממש חשוב. גם מי שאין להם את הידע הזה יוכלו לגדול ולהיות אזרחים שומרי חוק ובעלי מקצוע טובים. אולי אף ימציאו אפליקציה חדשה ויושיעו בה את המין האנושי. אבל ילד שלומד דברים כאלה בגיל ארבע יהיה אדם טוב יותר כשיהיה בן שש, ובסיכוי הזה אין להקל ראש"

עמוק בטל
מילים: לאה גולדברג
לחן: מרינה מקסימיליאן בלומין

טנא מלא כוכבים
ריח דשאים דובבים
עמוק בטל
פועם לבבי

הנה פעמיך קרבים
הרעידו ריבוא רביבים
עמוק בטל
פועם לבבי

בְּשֶׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲדָם הָרִאשׁוֹן,
נָטְלוֹ וְהִחְזִירוֹ עַל כָּל אֵילָנֵי גֶן עֵדֶן,
וְאָמַר לוֹ:
רְאֵה מַעֲשֵׂי כַּמָּה נְאִים וּמִשְׁבָּחִים הֵם,
וְכָל מָה שֶׁבָּרָאתִי - בְּשִׁבְיִלְךָ בְּרָאתִי.
תֵּן דַּעְתְּךָ שְׁלֵא תִקְלַקֵּל וְתִחְרִיב אֶת עוֹלָמִי,
שָׂאֵם קִלְקֻלְתְּ - אִין מִי שִׁיתְקֹן אַחֲרֶיךָ.
על-פי מדרש קוהלת רבה, פרשה ז, סעיף יג

נשתה כוס רביעית, שרובה יין אדום ומעטה יין לבן, למען הימים המתקצרים שהולכים ומתקררים
מעט

כבר כאבנו אלף צלקות,
עמוק בפנים הסתרנו אנחה.
כבר יבשו עינינו מלבכות -
אמור שכבר עמדנו במבחן.

את הגשם תן רק בעיתו,
ובאביב פזר לנו פרחים,
ותן לה להיות שנית איתו -
יותר מזה אנחנו לא צריכים.

כבר כיסינו תל ועוד אחד,
טמנו את ליבנו בין ברושים.
עוד מעט תפרוץ האנחה -
קבל זאת כתפילה מאוד אישית.

את הגשם תן רק בעיתו,
ובאביב פזר לנו פרחים,
ותן לנו לשוב ולראותו -
יותר מזה אנחנו לא צריכים.

אנחנו לא צריכים
מילים: אבי קורן
לחן: שמואל אימברמן

כבר יבשו עינינו מדמעות,
ופינו כבר נותר אילם בלי קול.
מה עוד נבקש, אמור מה עוד?
כמעט ביקשנו לנו את הכל.

את הגשם תן רק בעיתו,
ובאביב פזר לנו פרחים,
ותן שיחזור שוב לביתו,
יותר מזה אנחנו לא צריכים.

נאכל פירות שנאכלים בשלמותם: תאנה

למה נמשלה תורה לתאנה?
אלא - כל הפירות יש בהם פסולת:
תמרים יש בהם גרעינים,
ענבים יש בהם חרצנים,
רימונים יש בהם קליפין,
אבל תאנה כולה יפה לאכול.

ילקוט שמעוני, יהושע א'

נסיים בתקווה להמשך החיבור העמוק שלנו לאדמה, לטבע ולאדם
ולשיבה הביתה

עוד לא תמו כל פלאיך
מילים: יורם טהרלב
לחן: רמי קלינשטיין

עוד הזמר לו שט
עוד לבי מכה עם ליל
ולוחש לו בלאט:
את לי את האחת
את לי את, אם ובת
את לי את המעט
המעט שנותר.

ארצנו הקטנטונת, ארצנו היפה
מולדת בלי כותונת, מולדת יחפה
קבליני אל שיריך, כלה יפהפייה
פתחי לי שעריך אבוא במ אודה יה.

נביאה בבגדינו את ריח הכפרים
בפעמון ליבנו יכו העדרים,
ישנה דממה רוגעת
וקרן אור יפה,
ולאורה נפסעה ברגל יחפה.

בצל עצי החורש, הרחק מאור חמה
יחדיו נכה פה שורש אל לב האדמה
אל מעיינות הזוהר, אל בארות התום
מולדת ללא תואר וצועני יתום.

עוד לא תמו כל פלאיך..

עוד לא תמו כל פלאיך

רצה יי ארצך
והשפע עליה מטוב חסדך.
תן טל לברכה
וגשמי רצון הורד בעתם
לרוות הרי ישראל ועמקיה
ולהשקות בהם כל צמח ועץ.
ונטיעות אלה
אשר אנחנו נוטעים לפניך היום
העמק שרשיהם וגדל פארם
למען יפרחו לרצון

הרב בן ציון חי עוזיאל
אבינו שבשמים
בונה ציון וירושלים
ומכון מלכות ישראל.
השקיפה ממעון קדשך מן השמים
וברך את עמך את ישראל
ואת האדמה אשר נתת לנו
כאשר נשבעת לאבותינו.

בתוך שאר עצי ישראל